

حدود اختیارات و وظایف ضابطان دادگستری

(در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی)

نویسندگان:

مجتبی باری

وکیل پایه یک دادگستری و مدرس دانش گاه

جواد ابراهیمی

سرهنگ دوم انتظامی - کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

سرشناسه	:	باری، مجتبی، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور	:	حدود اختیارات و وظایف ضابطان دادگستری: «در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی»/ نویسندگان مجتبی باری، جواد ابراهیمی.
مشخصات نشر	:	تهران، کتاب آوا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۲۲۴ ص.
شابک	:	۹-۳۰۵-۳۴۶-۶۰۰-۹۷۸-۱۳۵۰۰ تومان.
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه؛ ص. ۲۰۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	:	ضابطان دادگستری - ایران - شرح وظایف / Bailiffs - Iran - Job descriptions
موضوع	:	ضابطان دادگستری - وضع حقوقی و قوانین - ایران / Bailiffs - Legal status, Laws, etc.- Iran
شناسه افزوده	:	ابراهیمی، جواد، ۱۳۵۶-
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۰-۴-۲۴/ب/۱۶۲۴ KMH
رده‌بندی دیویی	:	۴۷/۵۰۰۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۰۰۷۵

حدود اختیارات و وظایف ضابطان دادگستری **(در قانون آئین داد، مصوب سال ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی)**

انتشارات کتاب آوا

مؤلفان	:	مجتبی باری - جواد ابراهیمی
ناشر	:	کتاب آوا
به سفارش	:	مؤسسه آموزش عالی آزاد ندا
نوبت چاپ	:	اول - زمستان ۱۳۹۵
شمارگان	:	۱۰۰۰ نسخه
قیمت	:	۱۳۵۰ تومان
شابک	:	۹-۳۰۵-۳۴۶-۶۰۰-۹۷۸

نشانی مراکز پخش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن‌بست حقیقت، پلاک ۴، واحد ۴

شماره‌های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ - ۶۶۴۰۷۹۹۳ - ۶۶۹۷۴۱۳۰ دورنگار: ۶۶۴۱۱۵۸

www.avabook.com Email: avabook_kazemi@yahoo.com

نشانی فروشگاه: اسلامشهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد، جنب دادگستری

شماره تماس: ۵۶۳۵۴۶۵۱

هرگونه تکثیر این اثر از طریق ارسال یا بارگذاری فایل الکترونیکی، یا چاپ و نشر کاغذی آن بدون مجوز ناشر، به هر شکل، اعم از فایل، سی‌دی، اُفست، ریسوگراف فتوکپی، زیراکس یا وسایل مشابه، به صورت متن کامل یا صفحاتی از آن، تحت هر نام اعم از کتاب، راهنما، جزوه، یا وسیله کمک آموزشی، در فضای واقعی یا مجازی، و همچنین توزیع، فروش، عرضه یا ارسال اثری که بدون مجوز

فهرست مطالب

بخش اول

ضرورت وجودی و جای گاه ضابطان دادگستری در امور کیفری

۲۱	فصل اول: تعریف ضبط
۲۱	مبحث اول: مفهوم انضامی تعریف ضابطان دادگستری
۲۱	گفتار اول (مفهوم لغوی ضبط)
۲۲	گفتار دوم (تعریف قانونی ضبط دادگستری)
۲۵	مبحث دوم: ضرورت وجودی ضابطان دادگستری
۲۶	مبحث سوم: صلاحیت رسیدگی به جرم ضابطان دادگستری
۲۶	گفتار اول (جرائم عمومی)
۲۷	گفتار دوم (جرائم مربوط به وظائف خاص نظامی و انتظامی)
۲۷	گفتار سوم (جرائم در مقام ضابط دادگستری)
۳۰	مبحث چهارم: نظارت بر ضابطان
۳۲	مبحث پنجم: اعتبار گزارش ضابطان دادگستری
۳۲	گفتار اول (احراز عنوان ضابط)
۳۲	گفتار دوم (ضمانت اجرای عدم احراز عنوان ضابط)
۳۲	بند اول (نداشتن کارت ویژه)
۳۳	بند دوم (عدم ارائه کارت ویژه از سوی ضابط)
۳۳	بند سوم (انجام تحقیقات بدون داشتن شرایط)
۳۳	گفتار سوم (اعتبار گزارش ضابطان)

فصل دوم: جای گاه ضابطان داد گستری در امور کیفری..... ۳۵

مبحث اول: روش های مختلف دادرسی کیفری..... ۳۵

گفتار اول) سیستم دادرسی اتهامی..... ۳۶

بند اول) ضرورت طرح شکایت شاکی..... ۳۶

بند دوم) شفاهی بودن رسیدگی ها..... ۳۶

بند سوم) علنی بودن رسیدگی ها..... ۳۶

بند چهارم) توافقی بودن رسیدگی ها..... ۳۶

بند پنجم) خود قاضی بی طرف..... ۳۷

بند ششم) عدم دلایل قانونی..... ۳۷

گفتار دوم) سیستم دادرسی تفتیشی..... ۳۷

بند اول) وجود هیچ رسیدگی..... ۳۸

بند دوم) غیر علنی بودن رسیدگی ها..... ۳۸

بند سوم) کتبی بودن رسیدگی ها..... ۳۸

بند چهارم) غیر توافقی بودن رسیدگی ها..... ۳۸

گفتار سوم) سیستم دادرسی مختلط (فرانسوی)..... ۳۹

گفتار چهارم) نظام دادرسی اسلامی..... ۳۹

مبحث دوم: مراحل مختلف دادرسی کیفری..... ۴۰

گفتار اول) قانون آیین دادرسی کیفری (مصوب ۱۳۹۰)..... ۴۰

گفتار دوم) قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۰ و اصلاحی سال ۱۳۸۱..... ۴۲

بند اول) مرحله کشف جرم..... ۴۲

بند دوم) تحقیقات مقدماتی..... ۴۲

بند سوم) مرحله تعقیب..... ۴۳

بند چهارم) مرحله دادرسی..... ۴۳

گفتار سوم) قانون آیین دادرسی کیفری (مصوب ۱۳۹۲)..... ۴۳

بند اول) مرحله ی کشف..... ۴۴

بند دوم) مرحله ی تعقیب..... ۴۴

بند سوم) مرحله اعطای مهلت به متهم و مانع گیری..... ۴۴

۴۵	بند چهارم) مرحله‌ی تحقیقات مقدماتی
۴۵	بند پنجم) مرحله دادرسی
۴۵	بند ششم) مرحله اجرای حکم

بخش دوم

شناخت ضابطان دادگستری

۴۹	فصل اول: ضابطان عام
۵۰	مبحث اول: مأموران نیروی انتظامی
۵۵	مبحث دوم: عایف و اختیارات نیروی انتظامی
۵۹	فصل دوم: ضابطان خاص
۵۹	مبحث اول: تعریف و انواع ضابطان خاص
۵۹	گفتار اول) تعریف ضابطان خاص
۶۰	گفتار دوم) انواع ضابطان خاص
۶۲	بند اول) روسا، معاونین و مأموران زندان
۶۷	بند دوم) مأموران نیروی مقاومت بسیج
۷۳	بند سوم) سایر نیروهای مسلح با تصویب قوه قضائیه
۷۴	بند چهارم) مقامات و مأمورین به موجب قوانین خاص
۱۰۳	فصل سوم: ضابطان نظامی
۱۰۳	مبحث اول: تعریف ضابطان نظامی
۱۰۳	مبحث دوم: مصادیق ضابطان نظامی
۱۰۳	گفتار اول) ضابطان عام نظامی
۱۰۶	گفتار دوم) ضابطان خاص نظامی
۱۰۶	مبحث سوم: تعلیم و آموزش ضابطان نظامی
۱۰۷	مبحث چهارم: اقدام در غیاب
۱۰۷	مبحث پنجم: اقدام نیابتی
۱۰۸	مبحث ششم: نظارت بر ضابطان نظامی

- مبحث هفتم: تکالیف و وظایف ضابطان نظامی..... ۱۰۹
- گفتار اول) اعلام مراتب وقوع جرم..... ۱۰۹
- گفتار دوم) تعرفه خدمتی متهمان به مقام قضایی..... ۱۰۹
- گفتار سوم) نقل و انتقالات متهمان و محکومان..... ۱۱۰
- گفتار چهارم) انجام تحقیقات..... ۱۱۱
- گفتار پنجم) سایر وظایف مخصوص ضابطان دادگستری..... ۱۱۱

بخش سوم

وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری

- فصل اول: وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در جرائم مشهود..... ۱۱۵
- مبحث اول: وظایف ضابطان دادگستری در جرائم مشهود..... ۱۱۵
- گفتار اول) جرم مشهود حقیقی..... ۱۱۷
- گفتار دوم) جرم مشهود مجازی..... ۱۲۰
- مبحث دوم: اختیارات ضابطان دادگستری در جرائم مشهود..... ۱۲۲
- فصل دوم: وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری در جرائم غیر مشهود..... ۱۲۹
- مبحث اول: وظایف ضابطان دادگستری در جرائم غیر مشهود..... ۱۳۰
- مبحث دوم: اختیارات ضابطان دادگستری در جرائم غیر مشهود..... ۱۳۱
- فصل سوم: اقدامات ضابطان دادگستری در جرائم مشهود و غیر مشهود..... ۱۳۳
- گفتار اول) دستگیری و جلب متهمین در جرائم مشهود..... ۱۳۳
- بند اول) تعریف جلب و دستگیری..... ۱۳۳
- بند دوم) جلب در جرائم مشهود..... ۱۳۴
- بند سوم) جلب متهم در شب..... ۱۳۵
- گفتار دوم) بازداشت متهمین در جرائم مشهود..... ۱۳۷
- گفتار سوم) معاینه محل در جرائم مشهود..... ۱۳۸
- گفتار چهارم) تفتیش و بازرسی در جرائم مشهود..... ۱۳۹
- گفتار پنجم) تحقیقات مقدماتی در جرائم مشهود..... ۱۴۱

۱۴۳	گفتار ششم) جمع آوری و حفظ دلایل و آثار جرم
۱۴۳	بند اول) جمع آوری دلایل و آثار جرم
۱۴۳	بند دوم) حفظ دلایل و آثار جرم
۱۴۷	گفتار هفتم) جلب متهمین در جرایم غیر مشهود
۱۴۷	بند اول) تعریف احضار
۱۴۸	بند دوم) تشریفات قانونی احضار متهم
۱۵۸	گفتار هشتم) توقیف یا دست گیری
۱۵۸	بند اول) تعریف دست گیری
۱۵۹	بند دوم) انواع دست گیری
۱۶۰	بند سوم) مقامات صلاحیت دار برای توقیف
۱۶۲	بند چهارم) ترقب طلب و توقیف
۱۶۴	گفتار نهم) مراتب محال
۱۶۵	بند اول) اهداف معاینه محل
۱۶۶	بند دوم) مراجع ذی صلاح برای اجراء معاینه محل
۱۶۶	بند سوم) مراحل اجرای معاینه محل
۱۶۸	گفتار دهم) ارجاع به کارشناسی
۱۶۹	گفتار یازدهم) شرایط قانونی انواع بازرسی
۱۶۹	بند اول) تعریف بازرسی
۱۷۰	بند دوم) انواع بازرسی
۱۸۳	گفتار دوازدهم) مراقبت از محکومین خارج از زندان
۱۸۵	فصل چهارم: اجرای تصمیمات و احکام قضایی
۱۸۶	مبحث اول: اجرای تصمیمات قضایی
۱۸۷	مبحث دوم: اجرای احکام قضایی
۱۸۷	گفتار اول) هدف اجرای احکام
۱۸۸	گفتار دوم) قوانین و مقررات اجرای احکام
۱۸۹	گفتار سوم) اشخاصی که احکام را اجرا می نمایند
۱۹۲	مبحث اول: حقوق حمایتی افراد تحت نظر

- گفتار اول) حضور وکیل ۱۹۳
- گفتار دوم) اعلام مشخصات وی به دادسرای محل ۱۹۳
- گفتار سوم) اطلاع اطرافیان از تحت نظر بودن فرد ۱۹۳
- گفتار چهارم) پاسخ‌گویی به بستگان فوق درباره تحت‌نظر قرار گرفتن ۱۹۳
- گفتار پنجم) همکاری در اطلاع‌رسانی به اطرافیان توسط فرد تحت‌نظر ۱۹۴
- گفتار ششم) معاینه پزشکی از فرد تحت‌نظر ۱۹۴
- گفتار هفتم) تفهیم کتبی حقوق قانونی به فرد تحت‌نظر ۱۹۵
- گفتار هشتم) تسلیم صورت‌مجلس اقدامات انجام شده ۱۹۵
- گفتار نهم) اعلام مراتب تحت نظر قرار گرفتن ۱۹۷
- مبحث دوم: حقوق حمایتی متدینین ۱۹۸
- گفتار اول) حق دادرسی بودن ۱۹۸
- گفتار دوم) رعایت اصل بی‌طرفی و استقلال مرجع قضایی ۱۹۸
- گفتار سوم) اصل برائت ۱۹۸
- گفتار چهارم) حق رسیدگی قضایی بدون تأخیر غیرموجه ۱۹۹
- گفتار پنجم) حق آگاهی از موضوع و ادله اثباتی ۱۹۹
- گفتار ششم) حق آگاهی متهم از حقوقش و تضمین این حق ۲۰۰
- گفتار هفتم) حق برخورداری از حقوق مقرر در قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی مصوب ۱۳۸۳/۲/۱۵ ۲۰۰
- گفتار هشتم) حق ضرورت تفهیم اتهام با ذکر دلایل ۲۰۱
- گفتار نهم) مصونیت منزل و مسکن و اشیاء ۲۰۲
- گفتار دهم) حق سکوت متهم ۲۰۲
- گفتار یازدهم) حق پاسخ‌نوشتن به سئوالات کتبی بازپرس ۲۰۲
- گفتار دوازدهم) حق استفاده از مترجم ۲۰۳
- گفتار سیزدهم) حق تقاضای احضار شاهد و سئوال از آنان ۲۰۳
- گفتار چهاردهم) حق رعایت موازین بازجویی ۲۰۴
- گفتار پانزدهم) حق برخورداری از رفتار انسانی ۲۰۵

۲۰۶	گفتار اول) قبول شکایات شفاهی و کتبی شکات
۲۰۶	گفتار دوم) آگاهسازی شاکی از حقوق مادی و معنوی
۲۰۷	گفتار سوم) آگاهسازی بزه‌دیده از کمک سازمان‌های مردم نهاد
۲۰۷	گفتار چهارم) حفظ اموال توقیف شده
۲۰۸	گفتار پنجم) آگاهسازی از جبران خسارت و خدمات مشاوره‌ای
۲۰۹	فصل ششم: محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های ضابطان دادگستری
۲۰۹	مبحث اول: ممنوعیت‌های قانونی
۲۰۹	گفتار اول) در جرایم منافی عفت
۲۱۰	گفتار دوم) در جرایم اطفال و نوجوانان
۲۱۱	گفتار سوم) در جرایم افشاء اطلاعات
۲۱۱	گفتار چهارم) در جرایم اخذ تأمین
۲۱۱	گفتار پنجم) ممنوعیت‌ها در تنظیم اوراق بازجویی
۲۱۲	گفتار ششم) منع ملاقات با وکیل
۲۱۳	گفتار هفتم) ممنوعیت حق مداخله
۲۱۳	گفتار هشتم) ممنوعیت بازرسی از مکان‌های غیر مرتبط
۲۱۳	گفتار نهم) حق منع اجبار و اکراه متهم در بازجویی
۲۱۴	گفتار دهم) منع کنترل تلفن افراد
۲۱۵	گفتار یازدهم) منع تفتیش و بازرسی مراسلات پستی
۲۱۵	گفتار دوازدهم) ممنوعیت سلب خودسرانه آزادی مگر در موارد استثنایی
۲۱۵	گفتار سیزدهم) ممنوعیت حق دسترسی به پرونده
۲۱۶	گفتار چهاردهم) منع افشای اطلاعات
۲۱۶	گفتار پانزدهم) منع تحمیل هزینه‌ها
۲۱۷	مبحث دوم: محدودیت‌های قانونی
۲۱۷	گفتار اول) محدودیت بازجویی زنان و افراد نابالغ
۲۱۷	گفتار دوم) محدودیت دخالت در تحقیقات

مقدمه

ضابطان دادگستری به عنوان بازوی توانمند دست‌گاه قضایی نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در جریان کشف جرم، سندبانی متهمین و مجرمین، دست‌گیری و توقیف آنان، تشکیل پرونده‌های کیفری و انجام تحقیقات مقدماتی برعهده دارند، اهمیت این موضوع بدان جهت است که قبل از وقوع جرم انجام امر پیش‌گیرانه یکی از مولفه‌های مهم در کاهش جرایم است که بی‌شک مأمورین نیروی انتظامی و نظایر آن در خصوص نقش آفرین خواهند بود و پس از وقوع جرم، ابتدایی‌ترین اقدام قضایی، بررسی شواهد و آثار به جای مانده در صحنه جرم است، به گونه‌ای که اگر جمع‌آوری دلایل و مدارک به جای مانده در محل، کامل و پس از آن تحقیق از متهمان به صورت فنی و دقیق انجام پذیرد نه تنها تأثیر در کاهش زمان رسیدگی به جای خواهد گذاشت بل که عامل مؤثری در اتخاذ تصمیم مناسب قضایی از جهت مقام قضایی پرونده خواهد بود. با توجه به همین موضوع است که قانون‌گذار در تدوین مواد قانون آیین دادرسی کیفری، آنگاه که از بیان کلیات امر فارغ شود، ضابطان دادگستری را به عنوان نخستین محصل قضایی مورد تأکید و تعریف قرار می‌دهد.

آنچه مسلم است آن که ضابطان دادگستری از لحاظ اجرای تصمیمات و نه فرمان‌دهی ملزم به اطاعت از دستورات مقام قضایی هستند. براین اساس هر چند از لحاظ تشکیلاتی ضابطان که نمونه بارز آنها نیروی انتظامی است مستقل عمل می‌کنند، اما در اجرای وظیفه ضابط بودن خود مکلف به اطاعت از دستور مقام قضایی هستند. موضوع دیگر آن که قانون‌گذار صراحتاً حوزه عمل کرد ضابطان را مشخص کرده است. کشف جرم مهم‌ترین رسالت و وظیفه آنهاست. اساساً اطلاع یافتن از وقوع یک جرم آغاز راه بررسی و صدور حکم قضایی است. ضابطان موظفند بلافاصله پس از حضور در محل جرم، آثار و دلایل به جای مانده را حفظ و از فرار و مخفی شدن

متهم ممانعت به عمل آورند. بدیهی است اجرای چنین وظیفه‌ای علاوه بر آن که به نیروهای متخصص و کار کشته احتیاج دارد، به ادوات و وسایل نوین کشف جرم نیز نیازمند است.

اما نباید از نظر دور داشت که ضابطان در انجام وظایفشان از یک سو با خطوط قرمزی نیز مواجه هستند که عبور از آنها برایشان مسئولیت کیفری، مدنی و یا انضباطی و گاهی هر سه نوع را به دنبال خواهد داشت و از سوی دیگر نیز قانون‌گذار برای تقویت روحیه آنها حمایت‌هایی را از شغل و وظیفه، مأموریت ضابطان به عمل آورده و نادیده انگاشتن این حمایت‌ها از سوی اشخاص را با ضمانت اجرای کیفری همراه کرده است.

از آنجا که ضابطان دادگستری بازوی اجرایی دادسراها و دادگاه‌ها در انجام وظایفشان هستند، قوانین آیین دادرسی کیفری و تعریف و اختیارات زیادی از لحظه وقوع جرم تا واپسین دقائق اجرای مجازات برعهده ضابطان قرار دارند لذا با توجه به اختیاراتی که ضابطین دادگستری دارا می‌باشند و نیز با توجه به این که این اختیارات می‌توانند منجر به سلب آزادی شهروندان گردد ضروری است هم افرادی که ضابط محسوب می‌شوند در هم حدود اختیارات و وظایف آنان به موجب قانون مشخص شوند تا امنیت جامعه فراهم گردد.^۱ تصویب قانون آیین دادرسی کیفری تحول شگرفی در خصوص جای‌گاه و تکالیف ضابطان دادگستری ایجاد نموده است که ضروری است با عنایت به این تحولات و خصوصاً گسترش تکالیف ضابطان و محدودیت‌های آنان در برخورد با طرفین دعوای کیفری با نگرشی نوین موضوع را بررسی نموده و در این راستا قانون آیین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ ضمن احصاء ضابطان به دو دسته ضابطان عام و خاص؛ وظایف و اختیارات قانونی برای آنها پیش‌بینی کرده است که در این مجموعه سعی و تلاش خواهد شد وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های آنان شناسایی و مورد ارزیابی قرار گیرد.

قانون آیین دادرسی کیفری مشتمل بر بانصد و هفتاد ماده و سی تبصره در مورخه چهارم اسفند هزار و سیصد و نود و دو در کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی طبق اصل هشتاد و پنج قانون اساسی تصویب گردید و مجلس با اجرای آزمایشی آن به مدت سه سال موافقت نمود و در تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۶ به تأیید شورای نگهبان رسید، قانون یاد شده

دگرگونی‌هایی در روش‌های دادرسی کیفری در جمهوری اسلامی ایران به وجود آورده است. تأثیر این دگرگونی‌ها در نحوه دادرسی‌های کیفری را می‌توان از دیدگاه‌های مختلف بررسی کرد. اثر حاضر به قانون مورد اشاره از یک بعد نگریسته است آن هم ضابطان دادگستری است این گروه از افراد به عنوان بازوی توانمند مراجع قضایی به اعتبار داشتن وظایف و اختیارات گسترده‌ای که در مواد ۲۸ لغایت ۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری (مصوب ۹۲) و سایر قوانین موضوعه از سوی قانون‌گذار احصاء شده است، جای‌گاه مهمی در فرایند دادرسی کیفری خواهند داشت و از همه مهم‌تر تحولات مهمی که در زمینه گسترش تکالیف و وظایف این گروه در راستای حفظ حقوق متهمین، افراد تحت نظر و شکات پرونده و خانواده آنها ایجاد شده است ما را بر آن داشت تا در این بیزه به بررسی این تحولات پرداخته باشد تا قدمی در راستای حفظ کرامت ضابطان از یک سو و حفظ حقوق طرفین دعوای کیفری از سوی دیگر برداشته شود.

در پایان ضروری است از رحمت بی‌دریغ کلیه بزرگوارانی که در زمینه تدوین این مجموعه نویسندگان را یاری رساندند تقدیر و تشکر نموده و ستاینده همت والای انتشارات کتاب آوا باشیم که در چند سال اخیر در انتشار کتب حقوقی در راستای تکریم حقوق‌دانان تحولی شگرف ایجاد نموده است و نهایتاً از کلیه صاحب نظران خصوصاً قضات معزز، وکلای شریف و دانش‌جویان و دانش پژوهان محترم عاجزانه تقاضا می‌گردد است چنان چه نقضی در این اثر مشاهده نمودند آن را منعکس تا در گام‌های بعدی در حد توان علمی و تجربی برطرف گردد.

والله اعلم بالصواب

مجتبی باری جواد ابراهیمی

زمستان ۹۵